

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на ЖАНЕТА ВАСИЛЕВА ЯМАЛИЕВА на тема:
**“ПРОБЛЕМЪТ ЗА МОРАЛНОТО ЛИЦЕМЕРИЕ В ПРЕХОДА КЪМ
ЗРЕЛОСТТА”** за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР”

Изготвил становището: Проф. д-р РУМЯНА БОЖИНОВА

В центъра на вниманието на представения от Жанет Ямалиева дисертационен труд са междуличностните отношения, в аспекта на моралността и нейното реално и лицемерно присъствие в поведението на индивида в прехода към зрелостта. По същността си разработваната тема е насочена към изясняване на слабо изучени стратегии във функциониране на индивида в отношението ѝ с другите и съответно моралното развитие на личността, което определя подчертано научната ѝ стойност (на дисертационната тема).

В същото време трябва да се отбележи, че моралът и справедливостта, с която той имплицитно е свързан, са едни от най-дискутираните теми днес. Обществото е заинтересовано от тяхното по-явно присъствие и възможностите за позитивното им развитие у индивида. Това очертава актуалността и дисертабилността на дисертационната темата от практическа гледна точка.

Дисертацията е разработена в рамките на 148 страници, съдържа две глави, въведение и заключение. Илюстративният материал включва 14 таблици и 16 фигури. Цитирани са 156 източника, 4 от тях са на кирилица и 152 на латиница. Като **структура и изложение** трудът е в съответствие с експерименталния характер на приложеното изследване и води до пълноценно отразяване на изследователския процес и резултати. Заслужава да се подчертае, че е постигнато доброто съотношение между отделните части, при което доминираща е емпиричната част. Постановката на изследването и резултатите от изследването са представени във втората глава и е правомерно това да бъде отразено в съответното заглавие. В случая то (заглавието) съобщава само за «организацията на емпиричното изследване» и пренебрегва най-съществената част от работата, а именно резултатите

от изследването и изводите до които те водят. Налице са достатъчно основания резултатите да бъдат представени в отделна глава (трета).

В първа глава успешно са изведени теоретичните предпоставки на изследването. В нея, докторантката въвежда основните за дисертационното изследване променливи (морално лицемерие и морален интегритет). На базата на утвърдени и по-нови изследвания, тя анализира различията в интерпретирането на моралното лицемерие. Специален акцент е поставен върху моралната мотивация в аспекта на морално лицемерие и морален интегритет, както и върху моралното лицемерие като форма на морална идентичност. Ямалиева придава първостепенна значимост на концепцията и изследователския подход на Даниел Бетсън. Много добро впечатление прави, аналитичността и подчертаната целенасоченост на следваното изложение, което води до конкретизиране на изследователската позиция на автора във връзка с поставянето на дисертационното изследване. Втората глава от дисертацията, на първо място отразява постановката на изследването. Формулираната цел, задачи и хипотези на изследването адекватно отразяват неговия замисъл и пътя на реализирането му. Дизайнът на изследването очертава амбицията на докторантката за сложно поставено изучаване на мотивацията на младежите при взимането на решение във връзка с морална дилема (морално лицемерие или морален интегритет), при личностно значима ситуация, с различни варианти на междуличностни връзки и в рамките на конкретен възрастов период – късно юношество и преход към зрялост.

Висока оценка заслужава ориентацията на докторантката към експериментален тип изследване. Подробното му описание свидетелства за неговото прецизно организиране и провеждане. Гарантирано е обективно измерване и отчитане на проследяваните променливи и връзката между тях (морално лицемерие и морален интегритет). Реализирано е и допълнително количествено измерване на самооценката за справедливост относно вземаното решение и на удовлетвореността от решенето. Съществена предпоставка за качеството на проведеното изследване е също целесъобразния подбор на извадката (студенти I – IV курс), която Ямалиева коректно представя. Правомерно е обосноваването и избора на конкретния възрастов период, отразяващ прехода към зрялост.

Резултатите от изследването също са представени и обсъдени във втора глава. Тенденциите по отношение на изучаваните явления са изведени основно на

базата на t тест за сравнение на средни величини, честотен, дисперсионен и корелационен анализ. Изложението в тази част е много добре структурирано. Ясно, подробно и коректно са представени статистически доказаните закономерности по отношение на изучаванните явления. Те са подходящо илюстрирани. Следваната логика при представяне на резултатите, дава възможност достатъчно обосновано в рамките на отделен параграф да се изложи обсъждането на изведените тенденции относно: 1) Възприемането на справедливостта; 2) Решаването на поставената морална дилема; 3) Поведението насочено към себе си; 4) Моралният интегритет; 5) Поведението насочено към другите; 6) Моралното лицемерие; 7) Справянето с несъответствието между поддържаните стандарти за справедливост и реалните действия; 8) Нивото на докладвано удовлетворение. Трябва да се подчертае, че въведеният алтернативен анализ на резултатите, предхождащ цялостното им обсъждане, както и специално отделеното място след това обсъждане, на коментирането на хипотезите от гледна точка на тяхното доказване, са елементи от работата, които изключително много допринасят за по-точно и задълбочено интерпретиране на наблюдаваните тенденции.

Работата добива изцяло завършен вид с изведеното в края на дисертацията **заключение**, което излага обобщаващо виждане за изследването и резултатите от него в съпоставка с предхождащите го чужди изследвания и специално изследванията на Даниел Бетсън. На тази основа е очертан приносният характер на конкретната работа във връзка с моралното развитие, която води до разбирането, че моралното лицемерие и моралният интегритет, поведението ориентирано към другия или към себе си, не са основни и фиксирани тенденции, а конструкти, които се променят в съответствие с процеса на социализация.

Трябва да се подчертае, че Ямалиева демонстрира изключителна прецизност, коректност и последователност в обсъждане на резултатите от изследването и обобщенията до които достига. По този начин тя успява да представи цялостна картина на констатираните закономерности за моралната мотивация и моралното поведение и тяхното вариране под влияние на фактора близост в междуличностните отношения.

Едновременно с посочените по-горе достойнства, заслужава да се отбележи добрия научен стил и език, на който е написан представения от Ямалиева дисертационен труд.

Дисертацията се отличава със следните приноси моменти:

1. Допълва вижданията за **моралното развитие на личността** в късното юношество и прехода към зрялост и осигурява основа за по-нататъшно изследване на връзката между моралното самоуправление и моралното управление (отбелязано от самата докторантка);

2. Разкрива **водещи за индивида стратегии на морално поведение** в зависимост от близостта в междуличностните отношения при личностно значима ситуация на решение;

3. Поставя въпроса за **половите различия в насоченото към другите поведение** при решаване на морална дилема в личностно значима ситуация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предложеният от ЖАНЕТА ВАСИЛЕВА ЯМАЛИЕВА дисертационен труд на тема: “ПРОБЛЕМЪТ ЗА МОРАЛНОТО ЛИЦЕМЕРИЕ В ПРЕХОДА КЪМ ЗРЕЛОСТТА” представя автора като компетентен специалист в областта на психологията, с много добра теоретична и методологична подготовка и умение за поставяне и провеждане на сериозни експериментални изследвания. Дисертационният труд доказва също креативността на докторантката и способността ѝ да анализира конкретен емпиричен материал. Специално трябва да се подчертае ориентацията на Ямалиева към значими от научна гледна точка проблеми.

Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и правилника за прилагането му. Посоченото по-горе ми дава основание с убеденост да гласувам за присъждането на Жанета Василева Ямалиева образователната и научна степен «Доктор» по направление «Психология».

28. 05. 2019 г.

Проф. д-р Румяна Божинова